

Kansainväliset talousfoorumit globalisaation airuina

Viime vuosikymmeninä on perustettu kiihtyvällä tahdilla kansainvälisiä konferensseja eliitille, joka vastaa finanssi- ja rahapolitiikasta, markkinoiden sääntelystä ja merkittävistä sijoitus- ja tuotantopäätöksistä. Pyrkimyksenä on edistää ajatustenvaihtoa maailmantalouden polttavista kysymyksistä yli valtioiden välisten sekä julkista ja yksityistä sektoria erottavien raja-aitojen. Talousfoorumit ovat onnistuneet tuottamaan eliitin konsensusta globalisaatiosta. Sen keskiössä on uskomus, että kansainvälisen yritys- ja sijoitustoiminnan vapauttaminen on koko maailman yhteinen etu. Viimeaikainen turbulenssi niin markkinoilla kuin politiikassakin on kuitenkin horjuttanut monia talouspolitiikkaa pitkään ohjanneita opinkappaleita.

Ihmisyhteisöjen luonteeseen kuuluu, että ne ovat hierarkkisesti rakentuneita. Jokaisella ihmiselämän alueella on pieni vähemmistö, eliitti, jolle kasautuu valtaosa kyseisen alueen toimintaa koskevasta päätöksentekokyvystä ja määrittelyvallasta. Näin on myös maailmantaloudessa.

Kansainväliseen talouseliittiin kuuluvien päätöksillä ja toiminnalla on vaikutusta niihin olosuhteisiin, joissa miljoonat työntekijät, kuluttajat, yrittäjät, sijoittajat ja velalliset eri puolilla maailmaa tekevät päivittäisiä valintojaan. Vuosien 2007–2009 finanssikriisi ja sitä seurannut pitkäaikainen taantuma toivat konkreettisesti esiin sen, miten dramaattisia vaikutuksia sijoitus- ja tuotantopäätöksistä, markkinoiden sääntelystä sekä finanssi- ja rahapolitiikasta vastaavan pienen eliitin toimilla voi olla maapallon väestön elinolosuhteisiin vuosiksi eteenpäin.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä globaalinen eliittiin koostumus on muuttunut. Ensiksikin sijoitus- ja tuotantotoiminnan voimakas kansainvälistyminen ja sääntelyn purkaminen ovat jouduttaneet monikansallisten yritysten voimakasta kasvua ja tehneet niiden johtajista merkittäviä vallankäyttäjää maail-

mantaloudessa. Toiseksi monenkeskisten maailmantalouden hallinnan instituutioiden ja mekanismien kehittyminen ovat luoneet vaikutusvaltaisen kansainvälisistä virkamiehistä koostuvan joukon, josta näkyvimpiä ovat Bretton Woods -järjestöjen eli Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston johtajat.

Gloaali eliitti koostuu monikansallisten yritysten johtajista, johtavista kansainvälisistä virkamiehistä sekä suurimpien talouksien poliittisista johtajista ja keskuspankkiireista.

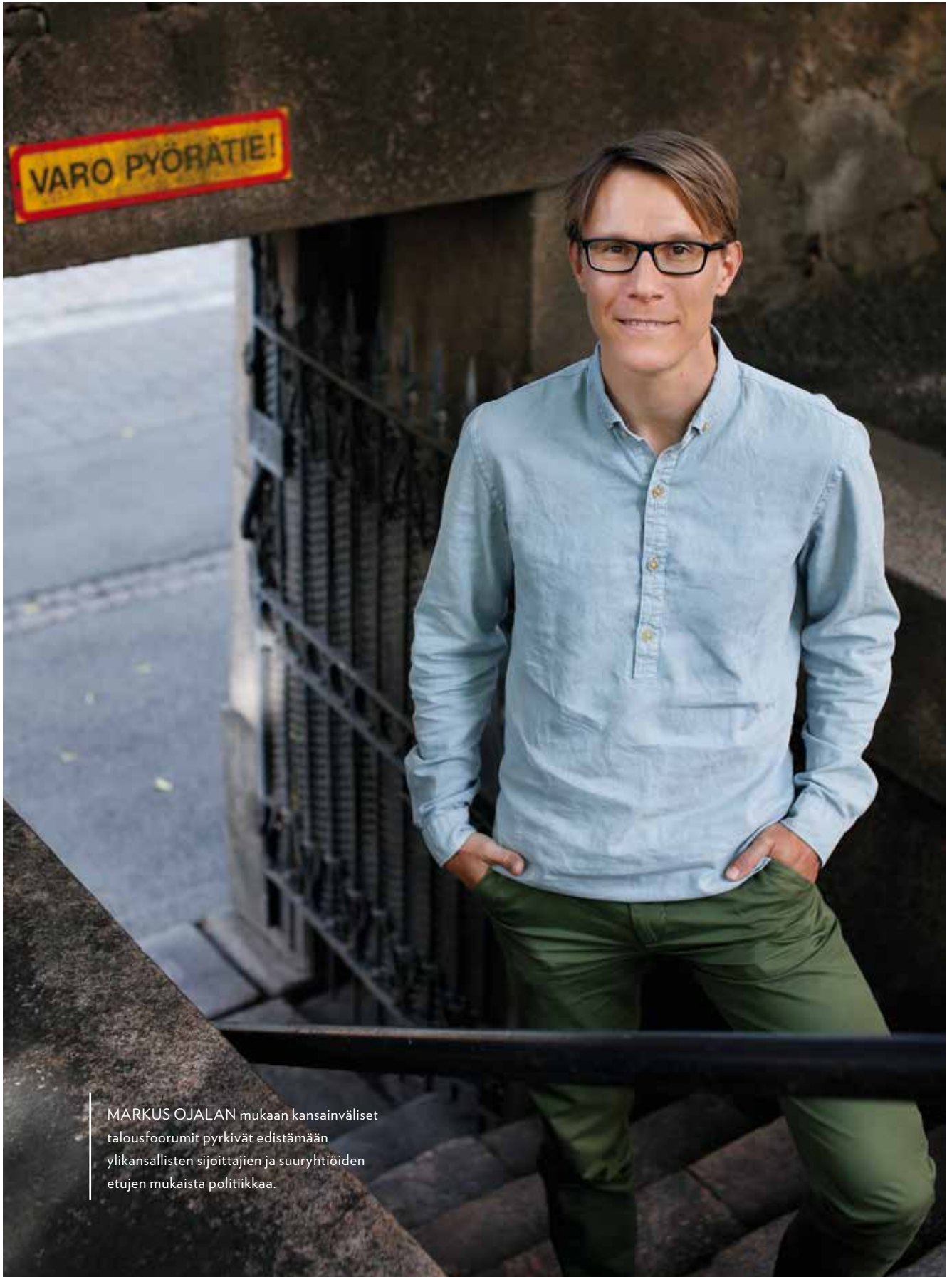
Kolmanneksi länsimaisten poliitikkojen, yritysjohtajien ja virkamiesten rinnalle on globaalinen taloudellisen integraation myötä noussut yhä enemmän Aasian ja niin sanottujen nousevien talouksien eliittiä. Nykyisin kansainväliseen eliittiin voidaan lukea erityisesti G20-maiden eli maailman suurimpien talouksien tai talousalueiden poliittiset johtajat ja keskuspankkiirit, kansainvälisten organisaatioiden johtavat virkamiehet sekä monikansallisten suuryhtiöiden ja finanssilaitosten johtohenkilöt¹.

Eliitin koostumus on osoitus siitä, miten politiikka ja talous kytkeytyvät lähtemättömästi toisiinsa. Hallitukset ja keskuspankit tekevät nykyään tärkeimmät poliittiset päätökset, mutta samalla ne ovat keskeisiä toimijoita koko maailmantaloudessa. Vastaavasti suursijoittajat ja ylikansallisten suuryhtiöiden johtajat käyttävät usein merkittävää poliittista valtaa, tapahtui se sitten lobbauksen ja kampanjarahoituksen välityksellä tai osallistumalla suoraan yritysten toimintaan ja sääntelyä koskevaan päätöksentekoon niin sanotun sidosryhmälähtöisen globaalisen hallinnan mallin (”multi-stakeholder governance”) mukaisesti.

Yksilötasolla politiikan ja talouden yhteen kietoutuminen ilmenee hyvin siinä helppoudessa, jolla eliittiin kuuluvat nykyään siirtyvät yritysmaailmasta politiikkaan ja politiikasta elinkeinoelämän edunvalvontaan (ns. pyöröovi-ilmiö). Esimerkiksi Goldman Sachs -pankin entisiä työntekijöitä ja neuvonantajia on viime vuosina istunut keskeisillä johtopaikoilla niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin.

KONSENSUSTA RAKENTAMASSA

Suomalaista eliittiä kuvaillaan usein pieneksi samanmielisten kerhoksi, jossa kaikki tuntevat toisensa ja kiistaky-

MARKUS OJALAN mukaan kansainväliset talousfoorumit pyrkivät edistämään ylikansallisten sijoittajien ja suuryhtiöiden etujen mukaista politiikkaa.

PYÖRÖVI-ILMIÖ: ELIITIN JÄSENET VOIVAT SIIRTYÄ HELPOSTI YRITYSMAAILMAN JA POLITIIKAN VÄLILLÄ.

symykset ratkotaan keskustelemalla hyvässä hengessä. Kotimainen konsensuskulttuuri kiteytyy esimerkiksi Kultaranta-keskusteluissa, joihin poliitikot, asiantuntijat, eturyhmien ja median edustajat, suuryritysten johtajat ja virkamiehet kokoontuvat ratkomaan kansakunnan kohtalonkysymyksiä tasavallan presidentin johdolla. Taustalla lienee ajatus, että yhteisen tilannekuvan rakentaminen tällaisissa epävirallisissa tapaamisissa lieventää osallistujien erimielisyyksiä, auttaa heitä näkemään asioita muiden näkökulmista ja edistää siten erilaisten intressien välisiä neuvotteluja ja päätöksentekoa virallisemmissa yhteyksissä.

Maailmantaloudessa eliitin sisäisten juopien syvyys ja mittasuhteet ovat aivan toista luokkaa. Eliitin konsensusta edistävien foorumien hyödyt on kuitenkin tunnustettu myös näissä piireissä. Viime vuosikymmeninä globaalia eliittiä yhteen tuovia konferensseja onkin ilmaantunut kuin sieniä sateella.

Näistä tunnetuimpia lienevät Davosissa vuosittain järjestettävä Maailman talousfoorumi, Clintonien säätiön järjestämä Global Initiative -konferenssi, Milken-instituutin Global Conference, Aspenin Ideafestivaali, Qatarin Doha-foorumi sekä ”Aasian Davosina” tunnettu Boao-foorumi. Venäjän presidentti Vladimir Putin isännöi vuosittain Pietarin talousfoorumia. Suomessa Risto E. J. Penttilä on viime vuosina ollut aktiivinen erityisesti eurooppalaisille talousvaikuttajille suunnatun Northern Light -konferenssin profiilin nostamisessa.

Foorumeilla yritysjohtajat kohtaavat poliitikkoja, keskuspankkiireita, kansainvälisten järjestöjen virkamiehiä ja ekonomisteja eri puolilta maailmaa. Tapaamisten ohjelmaan kuuluu yleensä keskusteluja liike-elämän innovaatioista, eri alueiden markkinakehityksestä ja maailmantalouden yleisistä näkymistä. Myös kansainvälisen politiikan kysymykset ja globaalit kehitysongelmat

ilmastonmuutoksesta köyhyteen mahduttuvat monien konferenssien agendalle. Pääpaino on kuitenkin talouskasvun ja talouden globalisaation edistämässä.

Kansainvälisten foorumien määrän lisääntyminen ja niiden suosion kasvu on luonteva kehitys jo siksi, että tarve kansainväliselle ajatustenvaihdolle markkinakehityksestä ja siihen vaikuttavasta politiikasta kasvaa, kun taloudelliset operaatiot kansainvälistyvät. Kysyttäessä konferenssien osanottajat usein nimeävät tärkeimmäksi osallistumismotiivikseen juuri tarpeen pysytellä kartalla ajankohtaisesta keskustelusta.

Kansainvälisissä talousfoorumeissa tapahtuu poliitikkojen ja liikemiesten maailmankuvien lähentymistä.

Keskustelulla on kuitenkin myös poliittisempi ulottuvuus. Kansainväliset eliittifoorumit tarjoavat tärkeitä institutionaalisia puitteita epäviralliselle vuorovaikutukselle valtioiden, politiikan ja markkinoiden välisten etupiirirajojen poikki. Ne toimivat eliittiä yhteen tuovina keskusteluareenoina, joissa on mahdollista luoda yhteistä näkemystä maailmantaloudesta ja joissa poliittisten päättäjien ja taluspäättäjien maailmankuvat lähentyvät.

GLOBALISAATIO DAVOSISTA NÄHTYÄ

Seuraavassa keskityn Maailman talousfoorumin keskusteluihin globalisaatiosta, joita olen tutkinut erityisesti vuosituhanen vaihteen ja Euroopan talouskriisin välisenä aikana (ks. tarkemmin OJALA 2017). Sveitsin Davosissa vuosittain järjestettävää Maailman talousfoorumia on jo pitkään pidetty kansainvälisten eliittitapaamisten lippulaivana. Se sai alkunsa vuonna 1971 eurooppalaisille yritysjohtajille suunnattuna tapaamisena. European Management Symposiumin nimellä kulkeneeseen konferenssiin kutsuttiin kuitenkin alusta alkaen mukaan myös poliitikkoja ja johtavia virkamiehiä.

Kutsuttujen osallistujien joukko alkoi nopeasti laajentua Euroopan ulkopuolelle. Myös tapaamisessa käsiteltyjen aiheiden kirjo laajeni nopeasti. Yritysjohtamisen haasteiden lisäksi tartuttiin ajankohtaisiin markkinatrendeihin mutta myös maailmantalouden, talouspolitiikan ja kansainvälisen politiikan kysymyksiin. Vuonna 1987 tapahtuman nimi muutettiin Maailman talousfoorumi heijastamaan sen maailmanlaajuista osallistujakuntaa ja pyrkimyksiä.

Suurinta valtaa kokouksessa käyttävät talousfoorumin rahoittajat: monikansalliset suuryhtiöt ja erityisesti finanssi- ja konsulttialan firmat. Niiden edustajilla on keskeinen rooli vuosittaisen kokouksen valmistelussa ja keskusteluagendan laatimisessa (PIGMAN 2007, FRIESEN 2012).

Maailman talousfoorumeissa valtaa käyttävät monikansalliset suuryhtiöt, jotka haluavat edistää globalisaatiota.

Globalisaatio eli rajat ylittävien sijoitusten, kaupan ja tuotantoketjujen kasvu muodostaa keskeisen teeman Maailman talousfoorumeissa. *Financial Times* -lehdessä tapaamista on nimetty toisinaan ”globalisaatiofestivaaliksi”. Nimitys kuvastaa hyvin sitä rituaalinomaisuutta, jolla maailman johtajat tunnustavat Davosissa uskoa globalisaation parantavaan voimaan.

Tänä vuonna globalisaation puolustajana kunnostautui erityisesti Kiinan presidentti Xi Jinping. Hän painotti foorumissa pitämässään puheessa, ”ettei globalisaatio ole syyllinen maailman nykyisiin ongelmiin” ja että ”meidän täytyy

SUUREMPIEN VOITTOJEN TOIVOSSA YLIKANSALLISESTI TOIMIVAN PÄÄOMAN EDUSTAJAT TAVOITTELEVAT VALTIOJOHTAJIEN HYVÄKSYNTÄÄ MARKKINOIDEN VAPAUTTAMISELLE.

edelleen sitoutua kehittämään kaupan ja sijoitusten vapautta”. Samalla hän totesi, että Kiinan avautuminen ulkomaailmaan on hyödyttänyt valtavasti sekä Kiinaa että maailmaa, ja vakuutti maan olevan jatkossakin sitoutunut avautumiseen.

Xin puhe ilmentää tapaa, jolla talouden globalisaatiosta muotoutuu Davosin keskusteluissa yritysjohtajien, poliitikkojen ja kansainvälisten virkamiesten yhteinen päämäärä. Sen ytimessä on vapauttamisen ajatus: tuotantontekijöiden – erityisesti finanssipääoman – rajat ylittävien esteiden purkaminen ja markkinoiden avaaminen kansainväliselle kilpailulle.

Vapauttaminen eli liberalisointi puolestaan kytkeytyy elimellisesti kansainvälisen eliitin ensisijaiseen arvoon, talouskasvuun. Markkinoiden vapauttamisen uskotaan kiihdyttävän kasvua. Globalisaation projektissa yhdistyy näin kaksi eliitille keskeistä itseisarvoa – vapaus ja kasvu. Edistämällä globalisaatiota eliitti voi katsoa lisäävänsä paitsi itsensä myös koko maailman asukkaiden hyvinvointia.

Eliitti uskoo, että markkinoiden vapauttaminen kansainväliselle kilpailulle kiihdyttää talouskasvua ja lisää hyvinvointia.

Eliitin yksimielisyys globalisaation universaaleista hyödyistä on tärkeää erityisesti kansainvälisesti toimivien suuryhtiöiden johtajille. Sijoitusten ja tuotannon kansainvälinen hajauttaminen nimittäin ei ole itsestään etenevä, teknologian kehittymisen ja markkinoiden logiikan ohjaama prosessi. Sen sijaan yritysten ja finanssilaitosten kansainvälinen toiminta on voimakkaasti riippuvaista poliittisesta päätöksenteosta (esim. **WOOD 2003, CROUCH 2011, PANITCH JA GINDIN 2012**).

Tuotannon ja sijoitusten kansainvälistyminen edellyttää päätöksentekoa, jolla tuotantontekijöiden, tavaroiden ja palve-

luiden rajat ylittävää liikettä vapautetaan. Tämän lisäksi globaalien markkinoiden toiminta edellyttää kansainvälisten sopimusten, sääntöjen, standardien ja sääntelyn luomista, sekä markkinoiden ajautuessa kriisiin myös hallitusten ja keskuspankkien poliittisia interventioita. Monikansalliset pankit ja yritykset toisinaan tarvitsevat yhteistyössä toimivia valtioita luomaan globaalit markkinat ja pitämään huolta niiden toiminnasta.

Nämä seikat luovat läheisen riippuvuussuhteen monikansallisten yritysten ja valtioiden välille. On tällöin luontaisista, että suuryritysten johtajat pyrkivät rakentamaan Maailman talousfoorumin kaltaisia puitteita, joissa heille tarjoutuu tilaisuuksia lähentyä poliitikkoja, virkamiehiä ja keskuspankkiireita ja edistää kansainväliselle sijoitustoiminnalle myönteistä agenda.

Kyse on hienovaraisista vaikuttamisen muodoista, joiden myötä kansalliset päättäjät altistuvat ylikansallisesti toimivan pääoman edustajien näkökulmille ja käsitteille maailmantalouden suunnasta sekä toivottavasta talouspolitiikasta. Sijoitusten, tuotannon ja myynnin kansainvälinen hajauttaminen suurempien voittojen toivossa edellyttää, että valtiojohtajat hyväksyvät liberalisoinnin periaatteet ja tunnustavat tehtävänsä kansainvälisten markkinoiden ylläpitämisessä ja vakauttamisessa.

GLOBALISAATIOKONSENSUS RAKOILEE

Vuosikymmeniä vuosituhaten vaihteen molemmin puolin pidetään usein globalisaation kukoistuskautena. Sosialistisen blokin romahdus avasi läntisille suuryrityksille ovet uusille markkinoille, ja Kiinan nopea teollistuminen tuotti globaalien kysyntäbuumin. Näissä vahvan kasvun oloissa globalisaatiota oli liki mahdotonta kyseenalaistaa. Globaalien kapitalismin samanaikaisesti kärjistyvät ristiriidat – finanssimarkkinoiden epävakaus, eriarvoisuuden kasvu, yksityiseen

velkaantumiseen perustuva kulutus sekä ympäristökatastrofi (**STRECK 2014**) – oli myös helppo ohittaa globalisaatiohuhmassa.

Aasian ja Venäjän finanssikriisit toki nakersivat jo 1990-luvun lopulla uskoa kansainvälisten pääomaliikkeiden rajoitteista luopumisen viisauteen. WTO-keskustelut kaupan ja investointien vapauttamisesta jumiutuivat 2000-luvulla loputtomaan kiistelyyn. Lisäksi Kiinan ja Yhdysvaltojen epätasapainoinen kauppa aiheutti epävarmuutta ongelmista, jotka liittyvät vaihtotaseiden yli- ja alijäämien kontrolloimattomaan kasvuun.

Silti vasta vuosien 2007–9 finanssikriisin jälkeen eliitin sitoutuminen globalisaatioprojektiin on ollut toden teolla koetuksella. G20-maiden yhteiset julkilausumat finanssi- ja rahapoliittisen elvytyksen tarpeesta loivat vielä kriisin keskellä uskoa eliitin kykyyn koordinoida yhteistä toimintaa maailmantalouden vakauttamiseksi. Länsimaissa finanssipoliittinen elvytys jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja vakautustoimet jätettiin pääosin keskuspankkien harteille. Eurokriisin varjolla etenkin Eurooppa muutti nopeasti kurssin kohti talouskuripolitiikkaa.

Finanssikriisin jälkeen talouspolitiikka on ollut koordinoimatonta ja länsimaat ja nousevat taloudet ovat kasvaneet hyvin eri tahtiin.

Kriisin jälkeistä aikaa onkin leimannut länsimaiden ja niin sanottujen nousevien talouksien hyvin eritahtinen kasvu. Tämä on heikentänyt uskoa liberalisoinnin kaikkia hyödyttävään luonteeseen. Ristiriitoja kasvattaa entisestään se, että Saksan ja Kiinan vientivetoisesta kasvumallista on tullut yhä useammille valtioille talouspolitiikan johtava ohjenuora – ja euroalueella EMU:n valuvikojen vuoksi

”FINANSSIVETOISEN JA UUSLIBERALISTISEN KASVUMALLIN USKOTTAVUUSKRIISI ON AVANNUT TILAA AIEMMIN VÄHEKSYTYILLE TALOUSPOLIITTISILLE AJATUKSILLE.”

likimain ainoa mahdollinen malli (PATOMÄKI 2012, HALL 2014).

Naapureita kurjistavan merkantilismin ymmärrettään nakertavan maailmantalouden kokonaisuuskysyntää, mutta monenkeskisen talouspoliittisen koordinaation punainen lanka on kateissa (VAROUFAKIS 2014). Maailmantalouden hallintaa mutkistaa myös valtapoliittikka. Yhdysvallat ja Eurooppa ovat olleet haluttomia vastaamaan erityisesti Kiinan ja Venäjän vaatimuksiin länsivetoisten kansainvälisten järjestöjen uudistamiseksi.

Kasvatavat erimielisyydet näkyvät hyvin myös Maailman talusfoorumien keskusteluissa. Ne ovat merkki siitä, että kansainväliset investointipankit ja suuryritykset ovat finanssikriisin jälkeisessä maailmassa menettäneet osan vallastaan sanella maailmantaloutta ohjaavia sääntöjä ja periaatteita. Finanssivetoisen ja uusliberalistisen kasvumallin uskottavuuskriisi on avannut tilaa aiemmin väheksytyille talouspoliittisille ajatuksille.

Valtiovetoinen investointipoliittikka, markkinoiden sääntely, finanssitoimijoiden vallan rajoittaminen ja liberaalisoimien haitalliset yhteiskunnalliset vaikutukset eivät enää ole entisenkaltaisia tabuja näissä keskusteluissa. Muutosta voidaan myös lukea merkinä siitä, ettei länsimaiden ylivaltaa haastavia näkemyksiä enää voida sivuuttaa kansainvälisen eliitin foorumeilla. Seurauksena on ainakin väliaikaista sekaannusta koskien maailmantalouden hallintaa ohjaavia ideoita.

POPULISMI JA ELIITIN YHTENÄISYYS

Kansainvälinen talouslehdistö tarttui innokkaasti presidentti Xin globalisaatiomyönteiseen viestiin tämänvuotisessa Maailman talusfoorumissa. Xin sanoja tulkittiin yleisesti näpättyksenä samoihin aikoihin virkaanastujaisiinsa valmistautuneelle Donald Trumpille, jonka globalisaationvastainen retoriikka on herättänyt pelkoa ja inhoa Davosin eliitin keskuudessa.

Huolestuneimmat heistä lukevat Trumpin kansallismielistä populismia merkinä siitä, että markkinoiden vapauttamisen aikakausi lähentyy päätöstään. Jatkossa hallitukset ympäri maailmaa saattavat harjoittaa vähemmän uusliberaalia politiikkaa heikentäen samalla ylikansallisten suuryritysten toimintamahdollisuuksia.

Lehdistön maalaama vastakkainasettelu Xin ja Trumpin välillä peitti kuitenkin näkyvistä, miten lähellä presidenttien käsitykset globalisaatiosta ja sen toivottavasta suunnasta itse asiassa ovat. Vaikka Xi sai osakseen runsaasti ylistystä globalisaation julkisesta puoltamisesta, Kiina ei ole koskaan astunut yhtä pitkälle kuin useimmat länsimaat kaupan ja valuuttaliikkeiden rajoitusten purkamisessa.

Samoin valtion kontrolli keskeisillä teollisuuden sektoreilla ja pankkitoiminnassa on arkipäivää Kiinassa – kuten monissa muissakin nousevissa talouksissa. Aasian jatkaessa vauhdikasta kasvuun valtiovetoinen kapitalismin mallille voidaan povata laajaa kansainvälistä suosiota myös jatkossa.

Kansainvälinen eliitti on yhä varsin yksimielisesti globalisaation kannalla ja protektionismia vastaan.

Maailmantalouden hallintaa koskevista ristiriidoista huolimatta kansainvälisen eliitin yksimielisyys on yhä varsin laajaa globalisaation puolesta ja protektionismia vastaan. Hallitsevat eliitit niin länsimaissa kuin muuallakin ovat edelleen niitä, jotka katsovat hyötyvänsä tuotantokelijöiden suhteellisen vapaasta liikkeestä yli rajojen (OUGAARD 2016). Liberalismin vastaisen poliittisten voimien viimeaikainen nousu viittaa kuitenkin siihen, että poliittinen maisema voi muuttua rajustikin seuraavan vuosikym-

menen aikana, mikäli globaalin kapitalismin epäkohtiin ei kyetä puuttumaan. ■

Viite

1 Maailmantalouteen kytkeytyvää kansainvälistä eliittiä voi verrata DAVID ROTHKOPFIN (2008) kuvailemaan ”superluokkaan” (superclass). Rothkopf kutsuu sitä ”eliittien eliitiksi” ja arvioi sen kooksi noin 6000 henkeä. Erotuksena Rothkopfin superluokasta katson kansainvälisen talouseliitin sulkevan (pääosin) ulkopuolelleen kansalaisjärjestökentän, uskonnolliset johtajat sekä rikollis- ja terroristiorganisaatiot.

Kirjallisuus

- CROUCH, C. (2011), *The Strange Non-Death of Neoliberalism*, Cambridge: Polity Press.
- FRIESEN, E. (2012), *Challenging Global Finance*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- HALL, P. A. (2014), *Varieties of Capitalism and the Euro Crisis*, *West European Politics*, 37:6, 1223–1243.
- OJALA, M. (2017), *The Making of a Global Elite*, Helsinki: Unigrafia. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2600-9>)
- OUGAARD, M. (2016), *The Reconfiguration of the Transnational Power Bloc in the Crisis*, *European Journal of International Relations*, 22:2, 459–482.
- PANITCH, L. & GINDIN, S. (2012), *The Making of Global Capitalism*, London: Verso.
- PATOMÄKI, H. (2012), *Eurokriisin anatomia*, Helsinki: Into.
- PIGMAN, G. A. (2007), *The World Economic Forum*, Abingdon: Routledge.
- ROTHKOPF, D. (2008), *Superclass*, London: Little, Brown.
- STREECK, W. (2014), *How Will Capitalism End?* *New Left Review*, 87, 35–64.
- VAROUFAKIS, Y. (2014), *Maailmantalouden Minotauros*, Tampere: Vastapaino.
- WOOD, E. M. (2003), *Empire of Capital*, London: Verso.